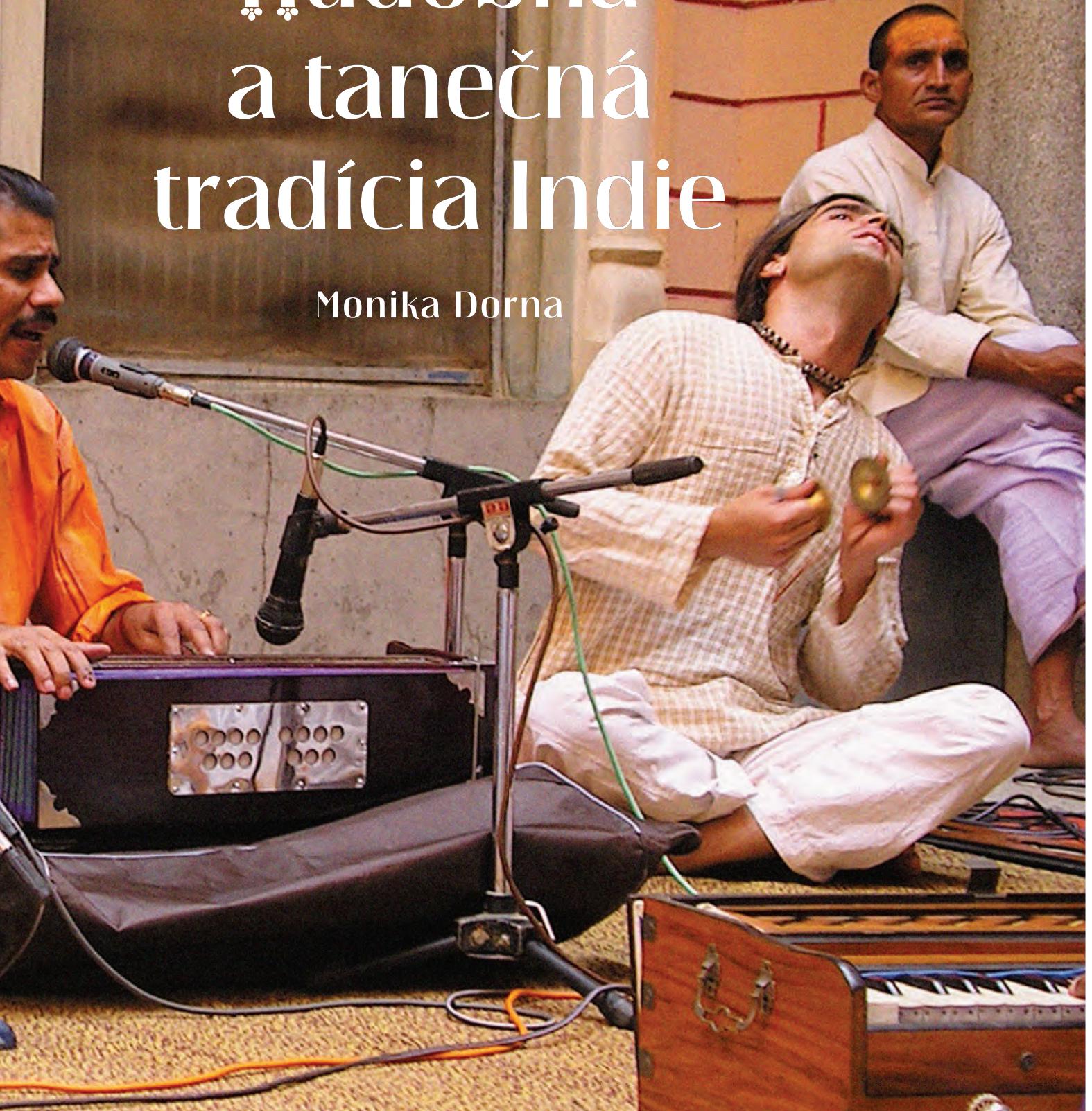

VIII.

Ľudobná a tanecná tradícia Indie

Monika Dorna

Najstaršie

zmienky o indickej hudbe sa zachovali vo védach. Védske hymny sa recitovali v troch tónoch, ale ich počet sa postupne rozšíril na sedem a z recitácie vznikli védske spevy. Na rozdiel od využitia hudby v náboženstve, samostatným bolo jej umelecké poňatie, ktorého systém a pravidlá sa podrobne opisovali v špeciálne zameraných teoretických dielach (*śāstra*). Azda najuznávanejším z nich je učebnica divadelného umenia Nátjašástra od mudrca Bharatu (medzi 3. storočím pred n. l. a 3. storočím n. l.), no dlhý rad diel podobného obsahu pokračoval až do 20. storočia.

Asi od roku 600 n. l. sa šírilo náboženské hnutie bezvýhradnej oddanosti osobnému bohu zvané aj bhakti, ktoré príťahovalo veľké davy ľudí. Poznáme po mene viacerých svätcov, ktorí chodili po krajinе a velebili spevom Šivu, Višnua či jeho stelesnenia Kršnu alebo Rámu. Tento druh piesní je známy ako *bhadžany* (zo sanskrtského koreňa *bhadž*, ktorý odkazuje na uctievanie) a dodnes sa tešia veľkej obľube. Uplatňujú sa nielen v hinduizme, ale aj v sikhizme, a obdobu majú aj v súfizme v podobe tzv. *kavváli*. Neraz sa v ich textoch objavuje motív spájania božskej lásky s romantickou láskou symbolicky, alebo v predstave, že božskú lásku možno pripodobniť aj k láske medzi ľuďmi. Špecifickým typom ľubostnej súfijskej poézie je *ghazal*, kde milovanou osobou je v skutočnosti sám Boh.

Perzská hudba mala veľký vplyv na vývoj hudby v severných oblastiach Indie a prispeala k vzniku tzv. klasickej hindustánskej hudby. Od 15. storočia sa v nej vykryštalizoval štýl majestátnej a vznešenej hinduistickej klasickej hudby – *dhrupad*, ktorý prežíva dodnes. V súčasnosti je však hlavným štýlom severoindickej hudby *khjál* (od arabského slova pre predstavivosť), ktorého texty pokrývajú širokú škálu téμ, a umelec má v rámci neho väčšiu improvizáčnu slobodu ako v prípade dhrupadu. Oblúbeným poloklasickým štýlom je *thumrī*, ktorá získala popularitu v 19. storočí. Na juhu sa vplyv perzskej hudby neprejavoval, a juhoindická hudba mala svoj vlastný vývoj. Poznáme ju pod samostatným názvom ako tzv. *karnátackú hudbu* (aj keď neodkazuje iba na hudbu hranú v indickom štáte Karnátaka).

Indická hudba je jednohlasná. Umenie jednohlasu dovedla azda do najprepracovanejšej podoby na svete. Oktáva sa nedelí na 12 poltónov ako na západe, ale na 22 jednotiek, tzv. mikrotónov. Práve prítomnosť týchto mikrotónov je jednou z najcharakteristickejších črt, ktorá určuje svojráznosť indickej hudby. Rovnako charakteristický je systém *rág*, na ktorých je indická klasická hudba založená. Rága je tonálnou a melodickou oporou hudby. Má svoju stupnicu, ktorá sa skladá z piatich až siedmich tónov, pričom sa rozlišuje stupnica v stúpajúcim a klesajúcim smere a tóny sa nemusia v oboch smeroch zhodovať. Má svoje melodické zvraty a formuly, ako aj charakteristické melodické ozdoby, ktoré slúžia ako základ pre variácie a improvizáciu v medziach pravidiel danej rágy. Každá rága má aj danú emóciu, náladu či kvalitu, ktorú stelesňuje (napr. hrdinskosť, lásku a pod.), a viaceré rágy sa viažu aj na čas predvedenia – smú sa predviest len v danej hodine alebo v danom ročnom období. Poňatie rágy je totožné v severoindickej aj juhoindickej hudbe, ale samotné rágy a ich charakteristiky

SARASVATÍ, BOHYŇA
UČENOSTI, UMENIA
A VÝREČNOSTI, AKO
JU ZOBRAZIL SLÁVNY
INDICKÝ MALIAŘ
19. STOROČIA RÁDŽÁ
RAVI VARMÁ

RÁDŽASTHÁNSKI SVOBODNÍ HUDBOBNÍCI

sa líšia. Metrorytmická stránka indickej hudby je podriadená konceptu *tála*. Tály sú metrické jednotky s charakteristickým vnútorným členením a rytmickými formulami, z ktorých môžu hráči na bicích nástrojoch vybudovať komplexné variácie a improvizácie.

Spev hrá v indickej hudbe prvoradú úlohu. Aj žiaci sa najskôr naučia spievať to, čo potom zahrajú na nástroji. Zvládnutie tonálnej presnosti so správnou výškou nemalého počtu mikrotónov a zložitých pravidiel početných rág pre dokonalú a vkusnú improvizáciu kladie veľké nároky na intelekt, kreativitu a talent indických hudobníkov. Časom sa vykryštalizovali viaceré tradície štýlov či škôl – tzv. *gharány* – vlastné jednotlivým hudobníckym rodinám a ich učeníkom. Spev sa vždy sprevádza jednoduchým strunovým brnkacím nástrojom *tánpúrá*, ktorý poskytuje stále oporné body v podobe základného tónu, kvinty a oktávy. Za kráľovnú strunových nástrojov sa považuje sólový brnkací nástroj *vína*, ktorý má rôzne varianty. Dnes sa používa hlavne v juhoindickej hudbe, kým na severe hrá ob-

ANOUSHKA SHANKAR, DCÉRA SLÁVNEHO

RAVIHO SHANKARA, HRÁ NA SITÁR

dobnú úlohu *sitár*. Používajú sa aj iné strunové nástroje, a dokonca vplyvom misionárov sa v Indii rozšírili aj husle, ktoré sú dnes hlavným sprievodným nástrojom na juhu. Túto úlohu na severe zastáva malé prenosné harmónium, ktoré sa tiež dostalo do krajiny zásluhou misionárov. Z dychových nástrojov má najdlhšiu tradíciu flauta, a šalmajové nástroje hrajú posvätnú úlohu v rituálnej hudbe. Rytmický sprievod hrá okrem počiatočného improvizáčného úseku predvedenia rágy neodmysliteľnú úlohu v indickej klasickej hudbe. Na severe je hlavným bicím nástrojom dvojica bubnov *tablá*. Dvojhlavý bubon sprevádza dhrupad, na juhu je to hlavný bicí nástroj. Zaujímavý je aj samozvučný nástroj *ghatam* – veľká okrúhla keramická nádoba, alebo už skoro zabudnutý *džaltarang* – porcelánové misky rôznych veľkostí naplnené vodou. Neoddeliteľným atribútom patrónky vedy a umenia (aj hudobného) bohyne Sarasvatí je vína, Kršna sa často vyobrazuje s flautou a boh Šiva drží v ruke malý bubon v tvare presýpacích hodín.

SHARMILA MUKHERJEE
- POPREDNÁ
SÚČASNÁ TANEČNICA
TANCA ORISÍ

